

Ісаєва О.В., к.е.н.,
старший викладач кафедри банківської справи
Сумський державний університет

Мідна П.Г., магістр
Сумський державний університет

МОНЕТАРНА ПОЛІТИКА: СУТНІСТЬ ТА СУЧАСНЕ СТАНОВИЩЕ В УКРАЇНІ

Ісаєва О.В., Мідна П.Г. Монетарна політика: сутність та сучасне становище в Україні. У статті висвітлено загальне визначення сутності монетарної політики, досліджено властивості грошово-кредитної політики України, сучасне становище та основні інструменти впливу. Проведено дослідження результативності грошово-кредитної політики. Запропоновано практичні рекомендації для підвищення ефективності монетарної політики.

Ключові слова: монетарна політика, інфляція, інструменти грошово-кредитної політики, облікова ставка, індекс споживчих цін.

Исаева А.В., Мидная П.Г. Монетарная политика: сущность и современное положение в Украине. В статье освещено общее определение сущности монетарной политики, исследованы свойства денежно-кредитной политики Украины, современное положение и основные инструменты влияния. Проведено исследование результативности денежно-кредитной политики. Предложены практические рекомендации для повышения эффективности монетарной политики.

Ключевые слова: монетарная политика, инфляция, инструменты денежно-кредитной политики, учетная ставка, индекс потребительских цен.

Isayeva O.V., Midna P.G. Monetary policy: the essence and the current situation in Ukraine. The article outlines the general definition of the essence of monetary policy, examines the properties of monetary policy of Ukraine, the current situation and the main instruments of influence. The research of the effectiveness of monetary policy was conducted. Practical recommendations for increasing the efficiency of monetary policy are offered.

Key words: monetary policy, inflation, monetary policy instruments, discount rate, consumer price index.

Постановка проблеми. Сьогодні однією із ключових проблем щодо управління економікою країни є питання побудови ефективної грошово-кредитної політики, оскільки вона впливає на фінансовий стан держави та загалом на соціально-економічне становище в країні. Вивчення сутності та аналізу сучасних тенденцій дасть можливість здійснити точний аналіз нинішнього становища монетарної політики і визначить подальші дії для відновлення довіри до фінансового сектору країни за рахунок зниження рівня інфляції та відсоткових ставок, стабілізації грошової одиниці, підтримки фінансової стабільності держави та банківського сектору.

Аналіз основних досліджень та публікацій. Сутності монетарної політики присвячено наукові праці таких учених, як О.І. Барановський [3], Дж.М. Кейнс [1], М.І. Савлук [5], В.С. Стельмах [4], М.І. Туган-Барановський [3], М. Фрідмен [2] та інші. Але, незважаючи на значні досягнення в розкритті зазначеної проблеми, залишаються невирішеними питання щодо розроблення ефективної монетарної політики та її основних інструментів. Все це пояснює актуальність теми дослідження.

Досить актуальним питанням сьогодення є регулювання грошово-кредитної політики за сучасними даними з використанням основних інструментів

монетарного регулювання, визначення рекомендацій щодо підвищення ефективності монетарної політики України.

Постановка завдання. Метою статті є визначення монетарної політики, удосконалення її сутності, вивчення та аналіз основних інструментів впливу на неї та сучасних тенденцій, які склалися на ринку України.

Виклад основних результатів. Монетарна політика – це комплекс заходів держави у сфері грошово-кредитного обігу, що регулюють економічні показники щодо інфляції та стабілізації грошової одиниці.

Визначення зазначеного поняття розглядалося з різних підходів. Сутність монетарної політики вивчав один із визначних українських учених М.І. Туган-Барановський. Його дослідження є прогностичними та актуальними сьогодні. Він зробив вагомий внесок у теорію грошей та вивчав питання розроблення монетарної політики з метою забезпечення цінності грошової одиниці. Український вчений розглядав інструменти грошово-кредитної політики центрального банку, які можна використовувати для регулювання кількості грошей в обігу (наприклад, операції на відкритому ринку та інші). Ці ідеї досліджували наступні покоління науковців [1].

Формулювання сутності грошово-кредитної політики розглядав один із видатних учених ХХ століття Джон Мейнард Кейнс. На його думку, держава управляє кількістю грошей для того, щоб змінювати процентні ставки та стимулювати економічну діяльність [1, с. 19]. Наприклад, якщо держава створює умови для падіння відсоткових ставок, то споживачі позичають більше грошей для купівлі будинків чи машин, а це приводить до стимуляції економічної діяльності, що дає економіці змогу швидше розвиватися. Саме в цьому, на його думку, і полягає монетарна політика. У своєму розумінні цього твердження Кейнс опирався на праці М.І. Туган-Барановського.

Також на міркуваннях М.І. Туган-Барановського свої дослідження будував М. Фрідмен, який приділяв особливу увагу монетарній політиці для забезпечення стабільності господарського розвитку. Учений активно виступав проти державного втручання в економіку. На його думку, єдиними діями держави могли бути лише ті, які стосуються підтримки грошової одиниці, боротьби з інфляцією та регулювання економічних процесів [2, с. 44].

У західній літературі представники класичної і сучасної кількісної теорії грошей під монетарною політикою розуміють грошову політику, об'єктом дослідження якої є не тільки внутрішня політика в межах грошово-кредитної, але і зовнішня політика в межах валютної.

На думку одного із сучасних вітчизняних учених О.І. Барановського, сутністю монетарної політики являється частина економічної політики країни, законодавчі та нормативні акти, інструменти грошово-кредитної політики та заходи, що здійснює держава щодо формування і використання фінансових ресурсів для регулювання фінансово-кредитних потоків у секторах економіки [3, с. 63].

На думку В.С. Стельмаха, монетарна політика є не лише частиною загальної економічної політики, а й одним із основних елементів, що базується на ефективному впливі на економіку. Він стверджує, що «застосування монетарних методів, на відміну від використання адміністративних, дає можливість зберегти ринкові механізми і мотивацію економічних агентів, сприяє підвищенню ефективності ринкових механізмів у частині саморегулювання, нейтралізуючи певні недоліки, внутрішньо притаманні ринковій економіці» [4, с. 86].

А.М. Мороз, М.Ф. Пуховкіна та М.І. Савлук розглядають грошово-кредитну політику як «комплекс взаємозв'язаних, скоординованих на досягнення заздалегідь визначених соціально-економічних цілей заходів щодо регулювання грошового ринку, які здійснює держава через центральний банк країни» [5, с. 29]. Науковці стверджують, що монетарна політика тісно пов'язана з суспільними цілями, монетарним механізмом, який регулюється законодавчими та нормативними актами.

У Законі України «Про Національний банк» монетарна політика визначена як «комплекс заходів у сфері грошового обігу та кредиту, спрямованих на забезпечення стабільності грошової одиниці України через використання визначених засобів та методів» [6].

З огляду на вищевказане можна стверджувати, що монетарна політика – це сукупність дій держави через центральний банк щодо грошово-кредитного регулювання за допомогою конкретних прийомів та методів із метою досягнення основних цілей, таких як зменшення та стабілізація рівня інфляції, досягнення та підтримка цінової стабільності країни.

В Україні монетарна політика залежить від Національного банку, який у своїй діяльності керується Конституцією та Законом України «Про Національний банк України». В основу роботи Ради Національного банку щодо монетарної політики покладено основне завдання – це забезпечення стабільності грошової одиниці України відповідно до Конституції України та досягнення і підтримка цінової стабільності в державі.

Основні засади монетарної політики в Україні на 2017 рік були розроблені згідно з угодою з міжнародним валютним фондом про Механізм розширеного фінансування, макроекономічного прогнозу Національного банку на 2017 рік та Прогноз економічного та соціального розвитку України на 2017 рік.

Правління Національного банку України розробляє положення, яке містить інформацію про економічні засоби та монетарні методи, що необхідні для реалізації Основних засад грошово-кредитної політики відповідно до прийнятих рішень Ради Національного банку з цих питань та необхідності забезпечення стабільності і купівельної спроможності національної валюти на наступний рік.

Метою монетарної політики Національного банку сьогодні є забезпечення стабільності гривні. Центральний банк має на меті регулювання обсягу грошової маси через основні монетарні інструменти, що застосовуються в Україні. Тож розглянемо їх детальніше.

Середньострокову ціль щодо інфляції встановлено на рівні 5% для річної зміни індексу споживчих цін. При цьому на грудень 2016 року вона встановлена на позначці $12\% \pm 2$ п.п., на грудень 2017 року – $8\% \pm 2$ п.п.

Сьогодні індекс споживчих цін (рис. 1) переважно відповідає цілям Національного Банку. Розглянемо більш детально цей показник.

Показник споживчої інфляції з 01.09.2016 р. до 30.09.2017 р. найвищого значення досягав у грудні 2016 р. (12,4%). Стрімке зростання інфляції пояснюється тим, що відбувалося помірне зростання цін на продуктову групу товарів, подорожчання палива та алкогольних напоїв через встановлення мінімальних цін законодавством, підвищення тарифів житлово-комунального комплексу. Згідно зі стратегією монетарної політики на 2016–2020 рр. ціль інфляції досягнуто. Станом на кінець третього кварталу 2017 р. показник інфляції становить 10,2%, на що вплинуло підвищення цін на паливо, тютюнові вироби, алкогольну групу товарів [8].

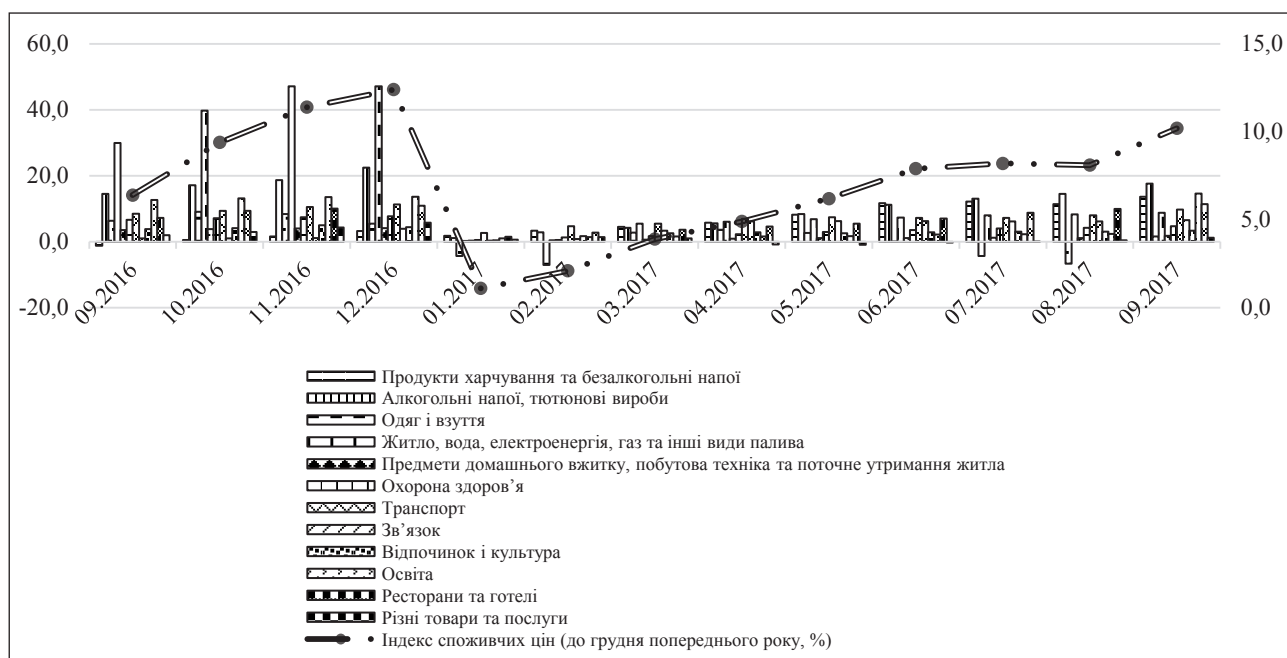


Рис. 1. Індекс споживчих цін в Україні за 2016–2017 рр. [7]

Задля стабілізації цінової динаміки НБУ реалізував заходи, спрямовані на підвищення доступності кредитних ресурсів для реального сектору економіки. Протягом досліджуваного періоду Національний банк України облікову ставку зменшував. Таким чином, станом на вересень 2016 р. облікова ставка становила 15%, а на кінець року – 14%. Зміна облікової ставки в 2017 р. відбулася також у бік зменшення: до 13% станом на 14.04.2017 р. та до 12,5% станом на 26.05.2017 р. Зазначені дії Національного банку сприяли позитивним діям на грошово-кредитному ринку, зменшенню кредитних ресурсів та збільшенню кредитування. Так, середньозважена вартість кредитів, за даними статистичних звітів України, з 21,5% у січні 2016 р. зменшилася до 14% у грудні 2016 р., а в 2017 р. – з 17,7% у січні до 15,4% у вересні.

Одним із пріоритетних напрямів діяльності Національного банку в 2016–2017 рр. була дедоларизація економічних відносин в Україні. З 31.12.2014 р. згідно з Постановою № 806 від 11.12.2014 р. нормативи обов'язкового резервування для формування банками обов'язкових резервів за строковими депозитами становлять 3%, а за коштами на поточних рахунках та депозитами на вимогу – 6,5% [14].

У 2016–2017 рр. тривало зміцнення курсу гривні щодо долара США завдяки суттєвим валютним надходженням від сільськогосподарського експорту. Пропозиція валюти з боку експортерів металургійної продукції також залишалася значною попри наслідки припинення переміщення вантажів через лінію розмежування у Донецькій та Луганській областях, захоплення промислових підприємств на непідконтрольній території України. Водночас населення продовжувало активно продавати валюту на готівковому ринку – з початку року чиста купівля

валюти банками сягнула 982 млн. дол. США. За рахунок цих коштів банки також підтримували пропозицію валюти на міжбанківському ринку.

Зі свого боку Національний банк, дотримуючись режиму гнучкого курсоутворення, не протидіяв поступовому зміцненню гривні і водночас викупляв надлишок валюти на міжбанківському ринку для поповнення міжнародних резервів. Загалом з початку року чиста купівля валюти Національним банком перевищила 1 млрд. дол. США.

Таким чином, відбулися майже незначні зміни курсу гривні до долара США станом на вересень 2017 р. порівняно з попереднім роком (2610,86 у 2017 р., 2627,55 – у 2016 р.). Дещо інша ситуація з євро: відбулось подорожання євро на 6,92% з 2016 р. до вересня 2017 р.

Національний банк за розглянутий період зменшив валютні обмеження, про що свідчить зменшення обсягу депозитів нефінансовими корпораціями з 11% до 7,7% у вересні 2017 р., незначне зростання обсягу депозитів домашніх господарств з 2,7% у вересні 2016 р. до 4,3% у вересні 2017 р., що вказує також на посилення споживчого попиту.

Позитивні зрушення к ресурсній базі банків сприяли зниженню вартості коштів та активізації кредитування. Середньозважена процентна ставка за кредитними операціями в вересні 2016 р. для нефінансових корпорацій становила 14,57%, для домашніх господарств – 30,64%. А в вересні 2017 р. на нові кредити для нефінансових корпорацій – 13,05%, для домашніх господарств – 28,75% (зменшення для нефінансових корпорацій на 1,52%, для домашніх господарств – на 1,89%). Збільшення обсягів кредитування відбулося переважно за рахунок кредитів, наданих суб'єктам реального сектору економіки.

Грошово-кредитна політика України спрямована на стимулювання розвитку економіки країни, що відображається у динаміці показників грошової бази. У вересні 2016 р. вона становила 355,19 млрд. грн, а у вересні 2017 р. – 373,40 млрд. грн. (зросла на 4,87%).

Отже, на сучасному етапі розвитку економічних відносин в Україні гостро постає питання зниження рівня інфляції, а також доларизації економіки через недовіру до національної грошової одиниці, нестабільність валютного курсу. Досить високі відсоткові ставки теж негативно впливають на результативність монетарної політики. Так, у вересні 2017 р. відсоткова ставка на нові кредити становила для нефінансових корпорацій 13,05%, для домашніх господарств – 28,75%. Це ускладнює можливість ефективної реалізації та дієвого використання інструментів грошово-кредитної політики.

Незважаючи на позитивні зміни у проведенні монетарної політики Національним банком України, можна сказати, що необхідні ще деякі зміни для підвищення ефективності, покращення економічних показників та досягнення макроекономічних цілей країни.

Для подолання зазначених проблем і створення монетарних передумов для забезпечення валютної стабільності, оптимальної динаміки внутрішніх цін,

відновлення кредитування реального сектору та економічного зростання доцільно було б удосконалити розроблення і реалізацію монетарної політики Національного банку України за рахунок удосконалення процентної політики, враховуючи умови плаваючого валютного курсу національної валюти, відновити повноцінну роботу міжбанківського ринку та розвинути використання операцій відкритого ринку, зменшити адміністративний тиск на грошово-кредитну політику та розробити механізм дедоларизації економіки України.

Висновки. Дослідивши різні підходи до трактування сутності монетарної політики, ми дійшли висновку, що монетарна політика є частиною макроекономічної політики держави, її основною частиною, значення якої полягає у вирішенні питань зменшення та стабілізація рівня інфляції, досягнення та підтримки цінової стабільності країни.

За результатами дослідження ми дійшли висновку, що порівняно з 2016 р. у 2017 р. дещо погіршилася ситуація з монетарною політикою. Однією із ключових проблем став надвисокий рівень інфляції, який вже станом на вересень 2017 р. перевищував прогнозні значення Національного банку України. Для покращення ситуації потрібно запроваджувати заходи щодо оздоровлення фінансової ситуації в Україні – вдосконалення монетарної політики.

Список літератури:

1. Кейнс Дж.М. Общая теория занятости, процента и денег. Избранное. – М. : Эксмо, 2007. – 960 с.
2. Фридмен М. Программа денежной стабилизации / Основы монетаризма / М. Фридмен ; под науч. ред. Д.А. Козлова. – М. : ТЕИС, 2002. – 175 с.
3. Барановський О.І. Фінансова безпека в Україні (методологія оцінки та механізми забезпечення): Монографія / О.І. Барановський. – К. : Нац.торгово-економічний ун-т, 2004. – 759 с.
4. Монетарна політика Національного банку України: сучасний стан та перспективи змін / За ред. В.С. Стельмаха. – К. : Центр наукових досліджень Національного банку України, УБС НБУ, 2009. – 404 с.
5. Центральний банк та грошово-кредитна політика: Підручник / Кол. авт.: А.М. Мороз, М.Ф. Пуховкіна, М.І. Савлук та ін.; За ред. д-ра екон. наук, проф. А.М. Мороза і канд. екон. наук, доц. М.Ф. Пуховкіної. – К. : КНЕУ, 2005. – 556 с.
6. Закон України «Про Національний банк» [Електронний ресурс]: – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua>.
7. Офіційний сайт Державного комітету статистики [Електронний ресурс]: – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
8. Офіційний сайт Національного Банку України [Електронний ресурс]: – Режим доступу: <https://www.bank.gov.ua/>.